

UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

Forensische Orthopedagogiek

Academische opdracht

Is het de schuld van de schaamtecultuur?

Aryan Ekhlas

Master Forensische Orthopedagogiek

Docent: Geert Jan Stams

Datum: 09-11-2020

Is het de schuld van de schaamtecultuur?

Inleiding

De gemeente Amsterdam heeft in opdracht van de burgemeester een onderzoek verricht naar seksuele intimidatie en seksueel geweld bij meisjes in Amsterdam-West. De aanleiding hiervoor zijn de toenemende zorgen onder (jeugd)professionals. Zij zien een toename van het onzichtbaar en ongrijpbaar probleem betreft de seksuele intimidatie en geweld bij meisjes in Amsterdam-West (Gemeente Amsterdam, 2019a). Deze meisjes ervaren tekort aan steun van hun omgeving en raken geïsoleerd. Tevens zijn de meisjes slachtoffers van sexting en grooming, dit betekent dat zij online benaderd worden met de intentie om hen seksueel te misbruiken (Kerstens & Stol, 2012). Verder komt het voor dat deze meisjes zichzelf via social media aan, is er sprake van ruilseks, worden jongens ingehuurd om door de meisjes zelf aangewezen slachtoffer seksueel te misbruiken, en worden slachtoffers ingezet om andere meisjes voor jongens en/of mannen te ronselen (Gemeente Amsterdam, 2019b). Voor slachtoffers met deze complexe problematiek heeft de burgermeester maatregelen aangekondigd, met het volgende als doel: dat de hulpverlening in de toekomst effectiever zal worden, het vertrouwen van de doelgroep in de hulpverlening vergroot wordt en het afnemen van de risico's betreft intergenerationele overdracht van geweld tegen meisjes (Gemeente Amsterdam, 2020; Kleijweg, 2020).

Het is niet bekend hoeveel Amsterdamse jongeren slachtoffer zijn, omdat de aangiftebereidheid gering is (Gemeente Amsterdam, 2019a). Wel is de problematiek oververtegenwoordigd onder meisjes met een Marokkaanse en een islamitische achtergrond, waar de schaamtecultuur dominant is (Gemeente Amsterdam, 2019b). De schaamtecultuur is een onderdeel van een collectivistische cultuur (Davids & Hart, 2011). Openbare eer, reputatie in de gemeenschap en uiterlijke schijn is kenmerkend voor de schaamtecultuur. In het rapport van de gemeente Amsterdam (2019b) wordt door hulpverleners gesteld dat hulp effectief is als deze op maat en cultuursensitief verleend wordt. Echter legt de gemeente Amsterdam (2019b) alleen de nadruk op de preventieve aanpak, maar benoemt niet de relevantie van de cultuursensitieve benadering binnen de preventieve aanpak. Hierdoor lijkt het advies van de hulpverleners dat een cultuursensitieve aanpak vereist is, niet te worden meegenomen in de aanpak van de gemeente Amsterdam.

De problematiek onder deze doelgroep is toegenomen in frequentie en ernst, omdat de hulpverlening momenteel niet toereikend voor deze doelgroep. Het inzetten van preventieve

CULTUURSENSITIEVE AANPAK VAN DE SCHAAMTECULTUUR

hulp is onmogelijk als deze doelgroep onbereikbaar is. Een mogelijke verklaring voor de kloof tussen de preventieve aanpak en het bereiken van de doelgroep, is de beperkte cultuursensitieve aanpak (Ondersteuningsprogramma Gezondheid Statushouders, 2018). Cultuursensitief werken impliceert dat (jeugd)professionals kennis hebben over andere (sub)culturen en levensbeschouwingen dan die waarmee zij zelf zijn opgegroeid (Hoffer, 2016). Door cultuursensitief te werken, wordt er meer op maat gewerkt. Mogelijk zal een cultuursensitieve benadering de effectiviteit van de preventieve aanpak kunnen vergroten (Stams & Hendriks, 2020). Om dit te verwezenlijken zal de gemeente Amsterdam meer zijn rol moeten pakken om de cultuursensitieve benadering aan te sporen.

Knelpunten

Momenteel heeft één op de vier personen in Nederland een migrantenachtergrond, waarvan één van het meest voorkomende herkomstland Marokko is (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2020). Een collectivistisch opvoedingsstijl is kenmerkend voor Nederlandse huishoudens met een Marokkaanse achtergrond (Wittebrood & Keuzenkamp, 2000). De opvoedingsstijl van deze doelgroep wordt gekenmerkt door een gebrek aan ondersteunende begeleiding en assertieve vaardigheden (Te Poel, Geraci, Van Driel & Termaat, 2012). In het rapport (Gemeente Amsterdam, 2019b) worden de slachtoffers gekenmerkt door een Marokkaanse achtergrond, Islamitische achtergrond en de schaamtecultuur. Hierin wordt geïmpliceerd dat door de Islam de schaamtecultuur wordt gecreëerd en de schaamtecultuur vergelijkbaar is met de Marokkaanse cultuur, waardoor het onderscheid tussen religie en cultuur niet erkend wordt.

Vanuit meerdere perspectieven zitten deze meisjes in een complexe situatie. Allereerst is het problematisch om geen onderscheid te maken tussen de domeinen van culturele identiteit, religie en schaamtecultuur (Van den Brink, 2016). Dit komt omdat de rol, plichten en rechten van een meisje tussen deze domeinen verschillen (Pool, 2019). Het is essentieel om deze domeinen te onderscheiden, zodat de juiste dynamische risico- en beschermende factoren in kaart worden gebracht. Bij het inzetten van een interventie voor deze doelgroep met complexe problemen, is het van belang om interventies te baseren op het Risk-Need-Responsivity principe (RNR-principe) (Van Dijk, Huisman & Nieuwbeerta, 2014). Vanuit dit principe sluit een interventie aan op de motivatie, leerstijl en mogelijkheden van het meisje. Interventies gebaseerd op het RNR-principe blijken effectief te zijn voor het verlagen van de risicofactoren (Van Dijk et al., 2014).

CULTUURSENSITIEVE AANPAK VAN DE SCHAAMTECULTUUR

Verder bevinden deze kwetsbare meisjes zich in een fase van hun leven die wordt gekenmerkt door de ontwikkeling van hun identiteit, intimiteit, seksualiteit en liefde (Frans & Franck, 2010). Daarnaast hebben zij ook een biculturele identiteit, de meisjes groeien op met twee verschillende culturen. Hierdoor hebben zij met complexe problematiek te maken (Anderson, 1999): de regels vanuit huis verschillen met de regels van leeftijdgenoten zonder een migratieachtergrond (Gemeente Amsterdam, 2019b). Hierdoor staan de meisjes veelal voor dilemma's in complexe situaties waarin er gekozen moet worden welke normen en waarden onderdrukt of benadrukt moeten worden (Anderson, 1999). Ook kunnen deze meisjes de gevoelens betreft het dilemma thuis niet uiten (Gemeente Amsterdam, 2019b), waardoor zij buiten de vrijheid zoeken om hun identiteit te kunnen ontwikkelen. Door afwijzing van de ouders betreft hun gevoelens, geringe begeleiding en een laag zelfbeeld, is de kans groter dat meisjes wegelopen (Frans & Franck, 2010). Dit maakt de meisjes extra kwetsbaar met als gevolg dat zij in onveilige situaties terecht kunnen komen.

Het is van belang om de problematiek van deze doelgroep systeemgericht aan te pakken. De kwetsbare meisjes zijn meestal minderjarig en wonen bij hun ouder(s) (Nederlands Jeugdinstuut, 2014) waardoor zij afhankelijk zijn van hun omgeving. Aan de hand van het sociaalecologische model van Bronfenbrenner (1979) wordt vanuit verschillende systemen het gedrag van het meisje verklaard. De beschermde- of risicofactoren bij het kind zelf en in de verschillende systemen kunnen van invloed zijn op de ontwikkeling van het kind (Stams, Van der Put, Hoeve & Asscher, 2014; Tabibian, 2006). Voor het inzetten van interventies dienen deze factoren in kaart gebracht te worden en aan te sluiten op het RNR-principe (Van Dijk et al., 2014). Verder is het van belang dat bij de complexe problematiek met multimodale interventies gewerkt wordt. Deze zijn gericht op meerdere systemen, waardoor meerdere risicofactoren aangepakt worden (Stams, 2011). Het is van belang om bij de systeemgerichte aanpak gezinsgerichte interventies in te zetten, maar in de praktijk lijken de gezinnen moeilijk bereikbaar te zijn (Gemeente Amsterdam, 2019b).

Deze gezinnen zijn moeilijk bereikbaar, omdat zij bang zijn zich niet begrepen te voelen (Te Poel et al., 2012). De meisjes ontwikkelen zich gedeeltelijk buitenshuis, maar laten deze ontwikkeling niet thuis zien. Hierdoor kunnen ouders het gedrag van de meisjes buitenshuis niet herkennen als zij hiermee worden geconfronteerd. Dit kan betekenen dat ouders zorgwekkende signalen niet vroegtijdig kunnen herkennen, waardoor zij niet op tijd kunnen ingrijpen (Gemeente Amsterdam, 2019b). Dit is een mogelijke verklaring waarom signalen niet op tijd met de (jeugd)professionals worden gedeeld, wat juist nodig is om aan te sluiten op de preventieve aanpak van de gemeente. Verder komt het voor dat de gezinnen wantrouwen

CULTUURSENSITIEVE AANPAK VAN DE SCHAAMTECULTUUR

hebben in (jeugd)professionals (Armistead et al., 2004). Een mogelijke verklaring hiervoor kan zijn dat gezinnen een negatieve beeldvorming ervaren over hun etniciteit en/of religie (Hughes & Chen, 1999), waardoor zij minder snel om hulp aan (jeugd)professionals zullen vragen. Naast de kloof tussen het meisje en het gezin met een migratieachtergrond, is er dus ook een kloof tussen de hulpverlening en het gezin.

De meisjes en gezinnen zoeken politie en hulpverlening niet op (Gemeente Amsterdam, 2019b). Naast het wantrouwen vanuit de gezinnen, ervaren ouders de stap naar de politie als te groot wanneer er sprake is van vermissing of misbruik van hun dochter. Ook heeft de schaamtecultuur mogelijk invloed op de geringe meldingsbereidheid en wordt betrokkenheid van buitenaf als inbreuk van hun privacy ervaren (Gemeente Amsterdam, 2019a). Sommige ouders zoeken een imam op voor opvoedingsadviezen (Het Parool, 2007), omdat zij imams meer vertrouwen. Hierdoor is een samenwerking tussen hulpverleners en imams ontstaan (Het Parool, 2007), omdat imams gezinnen soms beter kunnen bereiken. Slachtoffers zoeken de politie niet op, omdat zij bang zijn voor consequenties en omdat een proces tegen daders zwaar en riskant is (Gemeente Amsterdam, 2019b; NOS, 2020). Daarnaast kunnen de slachtoffers ook verwickeld zijn in situaties waarin zij de rol van de dader overnemen, waardoor de meisjes zelf ook terecht kunnen worden gesteld (Politie.nl, 2020). Dit is mogelijk een verklaring waarom het meisje die een slachtoffer- en daderrol heeft geen stap naar de politie zet of vanuit schaamte de familie informeert.

Jeugdvoorzieningen bereiken de meisjes en hun gezinnen slecht, omdat zij niet voldoende bij hun belevingswereld en/of culturele achtergrond aansluiten (Te Poel et al., 2012). Om aansluiting te vinden moeten medewerkers voldoende competenties beschikken betreft culturele sensibiliteit en interculturele communicatieve vaardigheden (Te Poel et al., 2012). Tevens geeft het Ondersteuningsprogramma Gezondheid Statushouders (2018) het advies om vanuit het beleid en de methodiek culturele sensitiviteit als voorwaarde te stellen voor de houding van de (jeugd)professional. Bovendien is het nodig om diversiteit in personeel te bevorderen en samenwerking met ervaringsdeskundigen aan te gaan. Deze samenwerking moet worden aangegaan tussen jeugdhulp, politie, behandelaren, gemeenten, jeugdbescherming en -reclassering, leerplicht, ervaringsdeskundigen en imams (Het Parool, 2007; Vollaard, 2020). Hierdoor kunnen risicofactoren vanuit verschillende systemen worden meegenomen, zoals het multimodale model stelt (Stams, 2011).

CULTUURSENSITIEVE AANPAK VAN DE SCHAAMTECULTUUR

Stams en Hendriks (2020) geven diverse verklaringen waarom voor het inzetten van interventies beter naar de invloeden van andere risicofactoren gekeken kan worden dan naar de beïnvloeding van cultuur. Bovenkerk en Fokkema (2015) geven aan dat verklaringen boven het cultuurspecifieke gezocht moeten worden: de lage sociaaleconomische status en het opgroeien in achterstandswijken. Hierdoor is de kans groter dat meisjes direct en indirect in aanraking met criminaliteit. Bovendien constateert Sampson en Wilson (1995) dat armoede en instabiele familiestructuren een verband hebben met hoge criminaliteitscijfers, maar dat etniciteit hier geen invloed op heeft. Adriaanse, Veling, Doreleijers en Van Domburgh (2014) stellen dat etniciteit geen indicator is van sociale nadelen die geassocieerd zijn met hogere percentages van psychische problemen. Dit betekent dat interventies zich moeten richten op sociale nadelen van kwetsbare meisjes en niet op basis van hun etniciteit of religie. Echter zal mogelijk een meer cultuursensitieve benadering de effecten van interventies vergroten (Stams & Hendriks, 2020). Hierdoor zullen bestaande interventies voor deze groep meisjes responsief zijn, en beter op de doelgroep aansluiten (Van Dijk et al., 2014).

Conclusie

Een cultuursensitieve benadering van meisjes die slachtoffer zijn van seksuele intimidatie en/of geweld en hun gezin, zorgt mogelijk ervoor dat interventies gericht op deze doelgroep een groter effect hebben. Door een betere aansluiting met de doelgroep, kan de doelgroep mogelijk preventief benaderd worden en daardoor beter geholpen worden (Te Poel et al., 2012). Bovendien dient er naast de cultuursensitieve aanpak van (jeugd)professionals ook op beleidsniveau de voorwaarde te worden gesteld dat de doelgroep cultuursensitief benaderd moet worden (Ondersteuningsprogramma Gezondheid Statushouders, 2018). Dit betekent dat de gemeente Amsterdam in beleidsstukken, dossiers en in overleg met samenwerkingspartners de nadruk op de achtergrond van de doelgroep moet leggen. Daarnaast moeten ook handvatten worden toegereikt aan verschillende instanties om deze doelgroep beter te kunnen benaderen, en het monitoren ervan zodat het daadwerkelijk gebeurt. De seksuele intimidatie en/of geweld van de kwetsbare meisjes kan verminderd worden als de schuld niet aan de schaamtecultuur wordt gegeven, maar vanuit het beleid de verantwoordelijkheid wordt genomen om de cultuursensitieve benadering daadwerkelijk in te zetten.

Literatuur

- Adriaanse, M., Veling, W., Doreleijers, T., & Van Domburgh, L. (2014). The link between ethnicity, social disadvantage and mental health problems in a school-based multiethnic sample of children in the Netherlands. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 23, 1103-1113. doi: 07/s00787-014-0564-5
- Anderson, M. (1999). Children in-between: constructing identities in the bicultural family. *The Journal of the Royal Anthropological Institute*, 5(1), 13-26. doi: 10.2307/2660960
- Armistead, L. P., Clark, H., Nekol Barber, C., Dorsey, S., Hughley, J., Favors, M., & Wyckoff, S.C. (2004). Participant Retention in the Parents Matter! Program: Strategies and Outcome. *Journal of Child and Family Studies*, 13(1), 67-80. doi: 10.1023/B:JCFS.0000010491.03013.5e
- Bovenkerk, F., & Fokkema, C. M. T. (2015). Criminaliteit onder Marokkaanse jongemannen in Nederland: speelt regionale herkomst een rol? *Tijdschrift voor Criminologie*, 57(1), 59-83. doi: 165182X2015057001003
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2020). *Hoeveel mensen met een migratieachtergrond wonen in Nederland?* Geraadpleegd op 24 oktober 2020 van <https://www.cbs.nl/>
- Davids, C. A., & Hart, M. (2011). *De wereld en Nederland. Een sociale en economische geschiedenis van de laatste duizend jaar*. Den Haag: Boom Lemma.
- Frans, E., & Franck, T. (2010). *Vlaggensysteem. Praten met kinderen en jongeren over seks en seksueel grensoverschrijdend gedrag*. Antwerpen, België: Garant.
- Gemeente Amsterdam. (2019a). *Jij staat niet alleen. Achtergrond*. Geraadpleegd op 19 oktober 2020, van <https://www.amsterdam.nl/>
- Gemeente Amsterdam. (2019b). *Kwetsbaar. Meisjes in de gevarenzone*. Geraadpleegd op 20 oktober 2020, van https://assets.amsterdam.nl/publish/pages/935758/boekje_kwetsbare_meisjes-wcag.pdf
- Het Parool. (2007, 14 juli). *Jeugdzorg schakelt imams in*. Geraadpleegd van <https://www.parool.nl>
- Hoffer, C. (2016). Cultuursensitief werken in zorg en welzijn: een kwestie van kennis én houding. *Epidemiologisch Bulletin*, 51(4), 27-33. Geraadpleegd van <https://www.corhoffer.nl/>

CULTUURSENSITIEVE AANPAK VAN DE SCHAAMTECULTUUR

- Hughes, D., & Chen, L. (1999). The nature of parents' race-related communications to children: A developmental perspective. *Psychology Press*, 467–490.
- In L. Balter & C. S. Tamis-LeMonda (Eds.), *Child psychology: A handbook of contemporary issues* (p.).
- Kerstens, J., & Stol, W. (2012). *Jeugd en cybersafety: Online slachtoffer- en ouderschap onder Nederlandse jongeren*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers.
- Kleijwegt, M. (2020, 5 februari). 'Ik verlang naar een veilige plek'. *De Groene Amsterdammer*. Geraadpleegd van <https://www.groene.nl>
- Nederlands Jeugdinstituut. (2014). *Hun verleden is niet hun toekomst. Actieplan aanpak meisjesslachtoffers van loverboys/mensenhandel in de zorg voor jeugd*. Geraadpleegd van <https://www.nji.nl/nl/Download-NJi/Publicatie-NJi/Actieplan-Hun-verleden-is-niet-hun-toekomst.pdf>
- NOS. (2020, 25 oktober). *Politie wil neutralere toon zedenrechercheurs: "We willen niet ontmoedigen"*. NOS. Geraadpleegd van <https://nos.nl>
- Ondersteuningsprogramma Gezondheid Statushouders. (2018). *Handreiking cultuursensitief werken*. De Vereniging van Nederlandse Gemeenten. Geraadpleegd van https://vng.nl/files/vng/defcultuursensitief-werken_20181204_2.pdf
- Politie.nl. (2020). *Loverboys*. Geraadpleegd op 6 november 2020, van <https://www.politie.nl/>
- Pool, F. (2019, 15 maart). *Verwar islam als religie niet met cultuur*. *Trouw*.
- Sampson, R. J., & Wilson, W. J. (1995). "Toward a Theory of Race, Crime, and Urban Inequality." *Crime and Inequality*, edited by Hagan, J. & Peterson R.D., 37-56. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Sams, G. J. (2011). Het recht van de zwakste: de forensische jeugdzorg in orthopedagogisch perspectief. *Orthopedagogiek: Onderzoek en Praktijk*, 50(6), 243-258.
- Sams, G., & Hendriks, J. (2020). *Handboek Forensische Orthopedagogiek* (1ste editie). Rotterdam, Nederland: Lemniscaat.
- Sams, G. J., Van der Put, C. E., Hoeve, M., & Asscher, J. J. (2014). Forensische Orthopedagogiek. In Goudena, P., De Groot, R. & Janssens, J., *Orthopedagogiek: State of the Art*, 233-248. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.
- Tabibian, N. (2006, augustus). *Effectiviteit van interventies voor multiprobleemgezinnen*. Verwey-Jonker Instituut. Geraadpleegd van <https://www.verwey-jonker.nl>
- Te Poel, Y., Geraci, D., Van Driel, J., & Termaat, P. (2012). *Interculturele diagnostiek bij kinderen en jongeren. Intercultureel vakmanschap van psychologen en pedagogen*. NVO/NIP/ZonMw.

CULTUURSENSITIEVE AANPAK VAN DE SCHAAMTECULTUUR

- Van den Brink, G. (2016, 12 februari). Erken het onderscheid tussen geloof en cultuur. *De Volkskrant*.
- Van Dijk, J., Huisman, W., & Nieuwbeerta, P. (2018). *Actuele criminologie*. Den Haag, Nederland: Sdu.
- Vollaard, C. (2020, 3 november). *Verkenning van seksuele intimidatie en seksueel geweld in Amsterdam*. Geraadpleegd op 6 november 2020, van <https://www.levvel.nl/>
- Wittebrood, K., & Keuzenkamp, S. (2000). *Rapportage Jeugd 2000. Trajecten van jongeren naar zelfstandigheid*. Sociaal en Cultureel Planbureau. Geraadpleegd van <https://www.kennisbanksportenbewegen.nl/>